

Под знаками “АНТ” и “Ту”. Ту-124 // *Авиация и космонавтика*. – 1999. – № 9. – С. 46–48. 4. Ригмант В. Под знаками “АНТ” и “Ту”. Ту-134 // *Авиация и космонавтика*. – 1999. – № 10. – С. 46–48. 5. Ригмант В. Под знаками “АНТ” и “Ту”. Ту-141 // *Авиация и космонавтика*. – 1999. – № 12. – С. 44–46. 6. Марковский В., Перов К. Ракеты типа X-55 // *Авиация и космонавтика*. – 2005. – № 9. – С. 44–56. 7. Батуев П. Последние варианты на базе Ту-134УБЛ / Батуев П. // *Крылья Родины*. – 2002. – № 10. – С. 7. 8. Нестеров А.Ф., Савин В.С., Сovenko А.К. 75 лет Харьковскому государственному авиационному производственному предприятию. – К.: ИЦ АэроХобби, 2001. – 40 с. 9. Харьковский авиазавод: история, современность, перспективы / Под ред. П.О. Науменко. – Харьков: ХГАПП, 2006. – 436 с. 10. Комиссаров С. “Летающая парта” послевоенной эпохи // *Авиация и время*. – 2006. – № 4. – С. 4–19. 11. Центральний державний науково-технічний архів України, ф. 237, оп. 1, спр. 1. 12. Якубович Н.В. Транспортные самолеты Ан-72 и Ан-74. – М.: М-К, 2006. – 32 с.

УДК 94 (477) “1917/1918”

Н.М. Барановська, О.Г. Макарчук
Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ДЕРЖАВНИЙ ПЕРЕВОРОТ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО ЯК РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ АГРАРНОГО ПИТАННЯ

© Барановська Н.М., Макарчук О.Г., 2010

Висвітлюються аграрні причини державного перевороту в Україні 29 квітня 1918 р., аналізуються основні положення партійних програм та позиції різних політичних сил стосовно вирішення земельних проблем у ході зміни влади.

The article explains agrarian questions of coup in Ukraine on April 29, 1918, analyses the main statements of party programs and attitudes of different political forces, concerning land problems resolving during the change of authority.

Складна і динамічна революційна доба 1917–1921 рр. зробила можливим появу на історичній арені видатних історичних постатей, чільне місце серед яких посідає останній український гетьман Павло Скоропадський, який прагнув до вирішення аграрного питання, розробляючи власну його модель.

Останнім часом в історичній науці з’явилося чимало дослідницьких напрацювань стосовно державницького досвіду Гетьманату. Серед них статті С. В. Корновенка [1], Р.Я. Пирога [2], Ю.І. Терещенка [3], В.Ф. Солдатенка [4], О.М. Любовця [5], де простежуються вжиті заходи, спрямовані на закріплення гетьманського режиму, суб’єктивні й об’єктивні чинники його оформлення та частково висвітлюються проблеми аграрного досвіду Гетьманату.

У цій роботі зроблено спробу на основі узагальнення наявних досліджень, архівних матеріалів розглянути аграрні підвалини приходу до влади П. Скоропадського, показати соціальну базу державного перевороту, проаналізувати німецько-австрійські економічні інтереси у підтримці Гетьманату.

Бойовий генерал Павло Скоропадський є однією з центральних і найзначущих постатей Української революції 1917–1921 рр. На власному досвіді йому довелося пересвідчитись, що у 1917 р. українська революційна демократія перебувала у постійному світоглядному конфлікті з

консервативними діячами національного руху. Робила їх об'єктом класової ненависті, відштовхувала від участі у державотворенні. П. Скоропадський, як і чимало інших офіцерів, що висунули ідею національного визволення, почали цькуватися з боку української влади. Відомо, що соціалістичні лідери Центральної Ради доклали чимало зусиль для того, щоб генерал П. Скоропадський відмовився від командування зукраїнізованим ним же 34-м корпусом, який захистив Київ від більшовицьких частин у листопаді 1917 р. Причиною “несприйняття” професійного військового керівника Центральної Ради було його соціальне походження. П. Скоропадський був нащадком давнього шляхетського роду, царським аристократом, великим землевласником, людиною ліберально-консервативних поглядів.

Зазнавши поразки у контактах з Центральною Радою та її генеральним секретарством військових справ стосовно українізації армії, розчарувавшись у фаховій компетенції генерального секретаря з військових справ С. Петлюри, П. Скоропадський восени 1917 р. залишив військову службу і, як почесний отаман, зосередився на справах українського вільного козацтва. У першій половині січня 1918 р., коли стало очевидним, що Центральна Рада та її уряд нездатні зупинити наступ більшовицьких сил, у П. Скоропадського виникла ідея встановлення в Україні диктатури з метою протидії “руйнівним силам”. У той час генерал відчайдушно намагався змобілізувати формування вільного козацтва на протибільшовицький опір, але цей план виявився нереальним.

Проте саме з січня 1918 р. розпочався неухильний процес падіння авторитету тогочасної української влади. Найпереконливішим доказом відсутності у Центральної Ради масштабної надійної опори була мізерність Збройних сил УНР (за дещо завищеними показниками чисельність Армії УНР була десь близько 15 тис. осіб. [6, с. 385], що було недостатньо для вирішального впливу на долю України. Навесні 1918 р. керівництво Міністерства військових справ здійснило низку заходів, які ослабили Армію УНР. Зокрема, 15 квітня 1918 р. було замінено 90 % командирів і начальників штабів українських військових частин, Того ж дня міністр О. Жуковський підписав наказ про передислокацію українських полків і дивізій. Він також погодився на розформування українських дивізій, утворених із колишніх військовополонених, і створення спільної з німцями комісії для проведення цієї акції [7, с. 89–90].

У березні 1918 р., коли суспільні суперечності в Україні надзвичайно загострилися, П. Скоропадський розробив план повалення Центральної Ради. За умов присутності в Україні іноземних військ врятувати державні інститути від зазіхань німецьких та австро-угорських генералів могла лише широка й масштабна підтримка Центральної Ради з боку населення УНР, особливо селянства. Проте населення було невдоволене політикою української влади. Негативні настрої викликали насамперед загарбницькі дії австро-німецького командування на території України, стрижневою лінією у відносинах до української сторони яких виступала реалізація економічного потенціалу Брестського миру, прозваного “Brotfrieden” (хлібним миром). Саме нездатність Центральної Ради забезпечити виконання договірних зобов'язань стосовно поставок продовольства і сировини призвели до втручання союзників у внутрішні справи України.

Обурення населення викликав і недосконалий земельний закон Центральної Ради, основу якого становила соціалізація землі, тобто вводилося громадське порядкування нею – “община”, роль якої повинні були виконувати земельні комітети. Приватна власність на землі нетрудових господарств (поміщицьких, удільних, скарбових та монастирських) скасовувалася за одночасної ліквідації заборгованості. Якщо враховувати джерела отримання вищезазначених земель, то їх після земельної реформи 1861 р. власники одержали безкоштовно, в дар, і землі були закріплені за ними російською владою. Тому ця категорія населення позбавлялася земельних наділів, хоча й не понесла особливих матеріальних збитків. Фактично потерпіли ті, хто набував права власності на землю шляхом її купівлі. Мається на увазі купецтво, міщанство та ін. Найбільше земельним законом Центральної Ради зачіпалося селянське землеволодіння. Воно становило тоді майже 28 млн. га, з яких 15,5 млн. га було надільної, решта – купленої землі [8, с. 55]. За наділену землю селяни вже внесли викупні платежі (встановлені законом 1861 р.), внесли вони плату також і за землю, придбану пізніше. За таких умов втрата власності на землю означала конфіскацію в українських селян суми приблизно в 4,5 млрд. золотих карбованців, сплачуваних ними протягом

п'ятдесяти років [9]. Крім того, земельний закон передбачав періодичний перерозподіл землі, що добровільно могли здійснювати земельні комітети. Тому земельний закон Центральної Ради не приніс сільськогосподарському населенню очікуваного вирішення аграрного питання. Він ще більше загострив його і сприяв активізації всередині України сил, що не підтримували політику Центральної Ради і були готові усунути її з політичної арени.

Сама ж Центральна Рада, яка не змогла подолати політичної кризи восени 1918 р., тільки поглиблювала розкол в українському суспільстві. Крім того, Рада Міністрів УНР була майже весь березень паралізована через процес реорганізації. Керівництво багатьох міністерств провокувало конфлікти між урядом і фракціями Центральної Ради. Досить дивним був той факт, що міністр внутрішніх справ М. Ткаченко, нічого не коментуючи, заборонив проведення 29 березня 1918 р. святкової демонстрації в Києві, присвяченої річниці створення Ради.

Стрімке падіння авторитету української влади серед широких верств населення восени 1918 р. призвело до активізації консервативних політичних кіл, усунутих від політичної діяльності. Соціалістичне земельне законодавство і здійснені на його основі дії були спрямовані на руйнацію самого способу існування поміщицького ладу. Партії, які репрезентували інтереси заможних верств суспільства, намагалися вплинути на урядові кола з метою обмеження їх "соціалістичних експериментів". Критикуючи аграрну політику Центральної Ради, П. Скоропадський зазначав, що "наш українець – індивідуаліст, ніяка соціалізація йому не потрібна" [10, с. 50]. Впевненості в діях правоконсервативних лідерів надавала присутність в Україні німецько-австрійського війська, командування якого теж без захоплення ставилося до соціалістичної орієнтації Центральної Ради.

Проти земельної політики Центральної Ради виступило середнє селянство (особливо на Полтавщині і Правобережжі), рух якого скоординувала Українська демократично-хліборобська партія, що першою гостро поставилася до соціальної програми української влади. До УХДП входила значна частина національно налаштованих поміщиків, характеристику яким дав відомий політичний діяч Євген Чикаленко, зазначивши, що Українська революція сприяла підвищенню національної свідомості великих землевласників, з огляду на що значна їх частина почала відкрито заявляти про своє українське походження і бажання брати участь у національно-державному будівництві [11]. УДХП очолювали такі відомі українські діячі, як В'ячеслав Липинський та брати Сергій і Володимир Шеремети. На їх переконання, розв'язанням аграрного питання мав займатися сейм, члени якого були б обрані на українських установчих зборах. Реформа на селі за програмою УХДП передбачала формування рентабельних фермерських господарств, створення Українського державного земельного фонду, який мав складатися із колишніх удільних, казенних, кабінетських та інших земель, відчужених державою за сплату. Ці угіддя розподілялися між селянами [12, с. 131].

25 березня 1918 р. у м. Лубнах на Полтавщині відбувся з'їзд Хліборобсько-демократичної партії, який вимагав скасування земельного закону і визнання приватновласницького принципу на землю та інвентар. До Києва із цими вимогами були вислані представники від хліборобів, однак Голова Центральної Ради М. Грушевський навіть не прийняв їх. Зважаючи на це, УХДП виступила ініціатором скликання в Києві Всеукраїнського хліборобського з'їзду. Це починання підтримали інші політичні організації, серед яких була Українська народна громада, організаційне оформлення якої П. Скоропадський завершив наприкінці березня 1918 р. і яка на той час налічувала близько 2 тис. осіб. [4, с. 7].

Українська народна громада об'єднала навколо себе представників консервативних кіл, опозиційно налаштованих щодо політики Центральної Ради. Це, зокрема, землевласники, що походили з давніх старшинських родів Лівобережжя, колишні військові та старшини 1-го Українського корпусу, козаки Вільного козацтва. П. Скоропадський розробив програму Української народної громади, яка запропонувала альтернативний проект вирішення аграрного питання. Із 39 пунктів програми 5 стосувалися земельних проблем. Зокрема, планувалося проведення широких аграрних перетворень, які б покращали добробут селян. Реформи на селі мали ґрунтуватися на принципі приватної власності, який відповідає ментальності українського хлібороба. Держава за плату відчужувала б землю у їх власників і наділяла селян у розмірах, достатніх для їх безбідного існування, із урахуванням регіональної специфіки, якості ґрунтів тощо [1, с. 73].

Українська народна громада П. Скоропадського своєю метою поставила підготовку повалення Центральної Ради та запровадження в Україні сильної диктаторської влади у вигляді старої національної форми – гетьманства. Ця організація повинна була вести до компромісу між власністю і неіснуючими, і між великоросами і українцями [10, с. 132]. Відновлення гетьманства у складній ситуації весною 1918 р. означало врятування консервативними силами української державності, кінець спробам реалізувати автономістсько-федералістичну концепцію політичної розбудови України, рішуче та безповоротне відокремлення від Росії. Державний переворот Українська народна громада хотіла провести за допомогою колишніх офіцерів та заможного українського селянства.

У підготовці перевороту в Україні виявив бажання взяти участь і Союз земельних власників. Це була перша права політична партія, яка розпочала свою діяльність на території України. Вона репрезентувала не лише поміщицькі кола, а й заможні прошарки селянства [13, с. 119–127]. Соціальну основу Союзу становили все ж селяни, хоча на чолі організації стояли переважно поміщики та великі землевласники. За припущенням дослідника О.М. Любовця, Союз земельних власників налічував близько 100–150 тис. по всій Україні [5, с. 62]. Постійні розмови про скасування приватної власності на землю, про необхідність соціалізації землі насторожували селян-землевласників і штовхали їх до союзу. Значна частина членів цієї організації до гасел українського національно-визвольного руху ставилися байдуже, а інколи навіть по ворожому. Українці – члени Союзу земельних власників, на початковому етапі Української революції прагнули співпрацювати з Центральною Радою, просили включити їх до її складу, щоб “не відпихнути від себе в московські обійми як-не-як, а на загальний погляд – могутню верству українського суспільства” [14, с. 64–65]. Однак лідери Ради навіть не прийняли голову ініціативної групи Союзу стосовно співпраці з Центральною Радою М. Коваленка, вважаючи його класовим ворогом. Таке ставлення, поряд з ідеологічними розбіжностями, зумовило перехід Союзу у відкриту опозицію до Центральної Ради.

Союз земельних власників передбачав розпуск Центральної Ради й уряду. Уся повнота влади мала перейти до рук призначеного німцями генерал-губернатора, який управляв би Україною за допомогою директорії. Таку позицію землевласників підтримувало австро-угорське командування. Воно порозумілось з українськими поміщиками, створивши разом з ними спільні озброєні відділи – каральні загони, як їх називали. Їхня діяльність зводилася до примусового стягнення з селян відшкодування на користь великих землевласників. Поряд з цим у селян забирали їх власне майно. Так, у телеграмі, одержаній Радою Міністрів 20 березня 1918 р. від Балтського повітового комісара Подільської губернії Орищенка, повідомлялося, що комендант 3-го батальйону австрійських військ у Рибниці наказав усім громадянам сіл і містечок Подільської губернії негайно повернути поміщикам самочинно захоплені землі, помістя з будівлями різного призначення та інше майно, а зруйновані поміщицькі маєтки відбудувати. Невиконання цього наказу могло призвести до найсуворіших заходів аж до “смертної кари включно” [15]. В Ольгопільському повіті тієї ж губернії з’явився подібний наказ № 1, в якому було прямо сказано, що коли поміщики не матимуть змоги приступити до ведення господарств, то “всі селяни будуть вибиті, а їх села перетворені в попіл” [16].

Наприкінці березня 1918 р. лідери Союзу земельних власників порозумілись з делегатами УХДП, які приїжджали до Києва з метою зустрітися з членами уряду та передати їм невдоволення селян щодо скасування приватної власності на землю. Із появою Громади лідери Союзу землевласників почали регулярно відвідувати її засідання і брати безпосередню участь у підготовці повалення Центральної Ради [17, с. 29]. Керівництво обох партій домовилося 28 квітня 1918 р. скликати загальний з’їзд усіх хліборобських організацій. На ньому планувалося обговорити земельне питання і домогтися скасування земельного закону Центральної Ради та повернення права приватної власності на землю. Українська народна громада П. Скоропадського брала активну участь у підготовці хліборобського форуму разом із УХДП і Союзом земельних власників. Так, партії, які репрезентували інтереси заможних верств суспільства, намагалися вплинути на урядові кола з метою обмеження їх “соціалістичних експериментів”.

Неспроможність Ради Міністрів опанувати ситуацію в Україні, припинити хаос, породжений революцією, поставили під загрозу існування Української державності і не виключали можливості

проголошення України, окупованої німецькими військами, частиною Росії [3, с. 27]. Цю обставину прекрасно усвідомлював П. Скоропадський, який записав у своїх “Споминах”, звертаючись до тих, “що звать себе українцями”: “Пам’ятайте, що коли б не було мого виступу, німці кілька тижнів пізніше завели б в Україні звичайне генерал-губернаторство. Воно було б оперте на загальних основах окупації і нічого спільного з українством, розуміється, не мало б” [18, с. 112].

Хоча німецька сторона напередодні перевороту заявляла про свій нейтралітет, проте виступала натхненником, організатором і основною рушійною силою зміни влади в Україні. Остаточне рішення про державний переворот в Україні було прийнято в ніч з 23 на 24 квітня 1918 р. на нараді, що проходила в помешканні начальника штабу Київської групи армій генерала В. Гренера, де зміну влади було визнано “необхідною і такою, що не становить особливих труднощів [19, с. 49].

Пошук альтернативи соціалістичній Центральній Раді привів німецьких військових до доцільності спертися на консервативно-ліберальні кола України і встановити традиційну для України минулих століть державну модель – Гетьманат, який, на думку австро-німецького командування, мав зберігати форму державної самостійності за якнайтіснішого союзу з центральними державами. Найорганічнішою постаттю на чолі нового режиму був визнаний П. Скоропадський. Йому запропонували ультимативні умови, серед яких найважливішими були відновлення приватної власності на землю та відміна всіх заборон на вивіз з України продовольчих товарів і сировини [20, с. 31–32]. Коли П. Скоропадський прийняв вищезазначені умови, і, не будучи впевненими у можливості й доцільності тривалої окупації України, німці надали перевагу ідеї П. Скоропадського утворити новий, дієздатний уряд. Його мав очолити сам генерал, якому була дана така характеристика: “Скоропадський – аристократ, монархіст, генерал, багатий поміщик, слабовільний, але честолюбний” [21]. Саме він мав забезпечити безперешкодне виконання Брестської продовольчої угоди.

26 квітня 1918 р. командувач Київської групи армій отримав офіційний дозвіл німецького імператора на проведення державного перевороту в Україні [22, с. 11]. 28 квітня німецькі генерали, роззброївши напередодні дивізію синьожупанників і позбавивши Центральну Раду можливості чинити опір змовникам, дали згоду П. Скоропадському озброїти своїх прихильників. На думку дослідника Г. Папакіна, якщо б П. Скоропадський не зміг би протягом 29 квітня 1918 р. зайняти усі важливі об’єкти Києва або ж зустрів серйозний опір, німецьке військове командування ввело б комендантську годину і безпосереднє правління окупаційної армії [23, с. 46–47]. У своїх спогадах П. Скоропадський писав: “28-го квітня мені нічого не доводилося робити, все уже було готове” [24, с. 153].

28 квітня 1918 р. у Київ з’їхалися делегати від усіх хліборобських організацій на загальний хліборобський з’їзд. На нього прибули 7 тисяч учасників, які представляли приблизно 7–8 млн. хліборобського населення України [25]. В ході роботи з’їзду виявилися істотні розбіжності між двома хліборобськими партіями – УДХП та Союзом землевласників стосовно аграрного питання та політичного майбутнього Центральної Ради. Союз великих земельних власників, який виступав за збереження поміщицьких латифундій, висловлювався проти примусового викупу поміщицьких земель та дроблення поміщицьких маєтків. Задовольняючись лише проголошенням непорушності принципу приватної власності на землю, він хотів усунути Центральну Раду, замінивши її сильною одноосібною владою. УХДП, яка прагнула зміцнення Української державності і виступала за парцеляцію великої земельної власності, тому стояла на позиції необхідності примусового викупу великих земельних маєтків і досягнення компромісу з Центральною Радою без усунення її від влади. Лідерам обох партій не вдалося дійти порозуміння, тому керівництво УХДП вирішило провести власний з’їзд, хоча 29 квітня 1918 р. німецька військова влада не дозволила хліборобам-демократам проведення партійного з’їзду, посилаючись на наказ фельдмаршала Г. Ейхгорна від 25 квітня того ж року про введення німецьких польових судів в Україні, заборону мітингів та зборів, обмеження свободи слова й друку.

З’їзд земельних власників проходив у приміщенні цирку, настрої у депутатів був рішучий і відображав негативне ставлення до Центральної Ради, земельних комітетів, земельного закону,

тому реакцією на ці назви були вигуки “Геть” [26, с. 64]. У залі також почалися викрики, що Україні потрібна сильна влада гетьмана Павла Скоропадського. Тоді генерал піднявся на сцену і його без голосування проголосили гетьманом України. У своїй промові, звертаючись до хліборобів, він сказав: “Цю владу приймаю... На вас і розсудливість населення буду спиратися. Це дасть силу і міцність врятувати Україну” [27].

Отже, П. Скоропадський був приведений до влади землевласниками, об’єднаними в Союз земельних власників, заможними селянами, членами УХДП і Вільного козацтва, старшинами Першого українського корпусу, іншими військовиками, представниками поміркованої української інтелігенції [28, с. 159–160]. Основною політичною силою, завдяки якій П. Скоропадський прийшов до влади, була консервативна хліборобсько-землевласницька верства та заможне селянство, що свідчить про вирішальну роль саме аграрних чинників у процесі зміни влади.

Акт 29 квітня 1918 р. був фактично першим державним актом, який залишив поза будь-яким сумнівом проблему державної незалежності України і утвердив її повну і остаточну суверенність. Проголошення скликання законодавчого сейму мало лише привести до впорядкування її внутрішнього устрою. Вперше було чітко висунуто принцип соборності українських земель, зафіксований титулом голови новоствореної держави – гетьман всієї України.

Формально Гетьманат отримав суверенний статус, однак німцями розглядався як “фікція дружньої держави” [29, с. 38]. Це зумовлювалося військово-політичною гегемонією Німеччини, фактичною окупацією теренів України, її становищем сателіта одного з блоків світового протиборства.

29 квітня 1918 р. у грамоті П. Скоропадського “До всього українського народу” говорилося про те, що приватна власність – фундамент культури і цивілізації – відновлюється вповні; дозволяється купівля-продаж землі; малоземельні селяни матимуть змогу розширити свої володіння за рахунок викуплених державою у великих власників земель [30]. Основною метою аграрної реформи П. Скоропадського було створення в Українській Державі “селянства здорового, забезпеченого землею і здатного найвищою мірою підняти її продуктивність” [31].

Отже, в середині весни 1918 р. суспільні суперечності в Україні надзвичайно загострилися, а тогочасні правлячі кола виявили свою слабкість у тогочасних подіях не лише майже повною відсутністю конструктивного прагматизму, а й нездатністю точно оцінити ситуацію, оперативного запропонувати перспективи нормалізації державного життя. Центральна Рада та її уряд навіть не провели переговорів з німцями і не розпочали відкритої боротьби з окупантами.

Державний переворот П. Скоропадського став альтернативою планам радикальних соціалістичних перетворень аграрного сектору економіки України, які проводила Центральна Рада, і ознаменував повернення до традиційної, випробуваної людством, приватної власності на землю та інвентар. Фактично державний переворот в Україні здійснював не П. Скоропадський, а окупаційні війська. Здатність гетьманського режиму виконувати умови поставок продовольства і сировини було визначальним у ставленні до нього країн Четвірного союзу.

Прагнучи національної консолідації усіх верств українського народу, П. Скоропадський хотів досягти примирення інтересів селян, середніх і великих землевласників. Він запропонував ліберальну земельну реформу в інтересах середніх і дрібних власників, що ґрунтувалась би на приватновласницькому принципі. П. Скоропадський збирався запровадити самостійницько-хліборобський варіант розвитку Української держави. Окресливши завдання аграрного розвитку України, він виявив себе будівничим новітньої Української держави, яка б спиралася на селянина-власника, що цілком відповідало прагненням селянства України володіти землею, загальноісторичним обставинам того часу і загальноєвропейським тенденціям.

1. Корновенко С. В. Аграрне законодавство П. Скоропадського у контексті вітчизняного та європейського досвіду вирішення земельного питання (1918–1921 рр.) // Укр. іст. журн. – 2008. – № 4. – С. 72–81. 2. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників // Там само. – С. 38–47. 3. Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Там само. – С. 38–47. 4. Солдатенко В.Ф. Прихід П. Скоропадського до

влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Там само. – С. 5–19. 5. Любовець О.М. Всеукраїнський союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського // Там само. – С. 60–72. 6. Історія українського війська. 2-ге вид., доп. – Вінніпег, 1953. 7. Скоропадський П. Спомини. – К., 1992. 8. Кононенко К.С. Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї. 1917–1960. – Мюнхен, 1965. 9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 4. 10. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / Гол. ред. Я. Пеленський. – К.; Філадельфія, 1995. 11. Голос Юга (Елісаветград). – 1918. – 3 мая. 12. Нарис програми Української демократичної хліборобської партії кінця ХІХ – початку Х ст.: Програмові і довідкові матеріали. – К., 1993. 13. Любовець О. Оформлення українських консервативних партій та їх діяльність у період гетьманату П. Скоропадського // Над Дніпром і Віслою. Україна і Польща в європейському вимірі – минуле і сучасність: Зб. наук. праць. – К.: Торунь, 2003–2004. – № 2–3. 14. Андрієвський В. 3 минулого. 1917 рік на Полтавщині. – Берлін, 1921. 15. ЦДАВО України. 1064. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 6. 16. Там само. – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 4. 17. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 рр. – Ужгород, 1932. – Т. 2: Українська Гетьманська Держава. 18. Там само. 19. Крах гетьманської окупації на Україні (по документам окупантов). – Москва, 1936. 20. Дорошенко Д. Вказ. праця 21. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 17. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 57. 22. Солдатенко В.Ф. Вказ. праця. 23. Папакін Г. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина: Історико-архівні нариси. – К., 2003. 24. Скоропадський П. Спогади. 25. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины (Киев). – 1918. – 29 мая. 26. Голос Юга (Елісаветград). – 1918. – 3 мая. 27. Там само. 28. У 60-річчя відновлення гетьманства. – Торонто, 1978. 29. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників. 30. Державний вісник. – 1918. – 16 травня. – № 1. 31. Там само.

УДК 614. 8

О.О. Фуртес, Д.А. Ткачук

Академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

КОМПЛЕКТУВАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ: ПЕРЕДОВИЙ ДОСВІД ІНОЗЕМНИХ АРМІЙ

© Фуртес О.О., Ткачук Д.А., 2010

Проаналізовано досвід Сполучених Штатів Америки, Великобританії, Німеччини щодо комплектування сил спеціальних операцій. Запропоновано найдоцільніший варіант зазначеного комплектування для Збройних сил України.

In the article experience of the United States of America, Great Britain, Germany is analyzed in relation to completing of forces of the special operations of ground forces, the most expedient standard of the noted completing is offered for Military Powers of Ukraine.

Застосування збройних сил на сучасному етапі відзначається веденням бойових дій у локальних військових конфліктах, участю у міжнародних миротворчих та антитерористичних операціях. Найвдаліше подібні місії здійснюються за участі сил спеціальних операцій (ССО) – родом військ, призначеним для проведення найскладніших завдань у найскладніших умовах. Такий рід військ вже створений або формується в усіх розвинених країнах, зокрема країнах-членах НАТО.